

IMPACTS OF THE EASTERN ECONOMIC CORRIDOR ON COMMUNITY ENTERPRISES IN RAYONG PROVINCE: ECONOMIC, SOCIAL, AND ENVIRONMENTAL DIMENSIONS

Chaiprapat NAKSUWAN^{1*} and Parichat TENG SUWAN¹

¹ Faculty of Economics at Sriracha, Kasetsart University Sriracha Campus, Thailand;

Chaiprapat.n@ku.th (C. N.) (Corresponding Author)

ABSTRACT

This study aimed to 1) survey the general profile of community enterprises in Rayong Province, and 2) analyze the economic, social, and environmental impacts of the Eastern Economic Corridor (EEC) on community enterprises in Rayong Province. The sample comprised 100 community enterprises in Rayong Province, with the sample size calculated at a 90 percent confidence level. A questionnaire was used as the data collection instrument. Data were analyzed using descriptive statistics, namely percentage, mean, and standard deviation, and inferential statistics through One-way Analysis of Variance (One-way ANOVA). The findings revealed that the overall impact was at a high level ($\bar{x} = 3.83$). The environmental dimension showed the highest mean impact ($\bar{x} = 4.03$), followed by the social dimension ($\bar{x} = 3.99$), while the economic dimension recorded the lowest mean ($\bar{x} = 3.48$), respectively. The hypothesis testing indicated that the number of members produced statistically significant differences in the levels of economic and social impacts; The receipt of support produced significant differences in the level of social impact, and the duration of operation produced significant differences in the level of environmental impact. The results reflect that although the EEC has generated enormous economic value overall, the benefits have not been distributed thoroughly to community enterprises, while communities instead bear a disproportionately higher share of social and environmental costs. Consequently, the development lacks balance among the three dimensions in accordance with the principles of sustainable development.

Keywords: Eastern Economic Corridor, Community Enterprise, Impact, Sustainable Development, Rayong

CITATION INFORMATION: Naksuwan, C., & Tengsuwan, P. (2026). Impacts of the Eastern Economic Corridor on Community Enterprises in Rayong Province: Economic, Social, and Environmental Dimensions. *Procedia of Multidisciplinary Research*, 4(7), 65

ผลกระทบของโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกต่อชุมชนในจังหวัดระยอง: มิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ชัยประพัฒน์ นาคสุวรรณ^{1*} และ ปาริฉัตร เต็งสุวรรณ¹

1 คณะเศรษฐศาสตร์ ศรีราชา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา; Chaiprapat.n@ku.th (ชัยประพัฒน์) (ผู้ประพันธ์บทความ)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยอง และ 2) วิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ต่อวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยอง กลุ่มตัวอย่างคือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยอง จำนวน 100 ตัวอย่าง คำนวณขนาดตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมานด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.83$) โดยมีมิติด้านสิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยผลกระทบสูงสุด ($\bar{x} = 4.03$) รองลงมาคือมิติด้านสังคม ($\bar{x} = 3.99$) และมิติด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x} = 3.48$) ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า จำนวนสมาชิกทำให้ระดับผลกระทบด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การได้รับการสนับสนุนทำให้ระดับผลกระทบด้านสังคมแตกต่างกัน และระยะเวลาการดำเนินการทำให้ระดับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษาสะท้อนว่า แม้โครงการ EEC จะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในภาพรวมได้มหาศาล แต่ผลประโยชน์ยังกระจายลงสู่วิสาหกิจชุมชนได้ไม่ทั่วถึง ขณะที่ชุมชนกลับต้องแบกรับต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในสัดส่วนที่สูงกว่า ทำให้การพัฒนาขาดดุลยภาพระหว่างสามมิติตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, วิสาหกิจชุมชน, ผลกระทบ , การพัฒนาที่ยั่งยืน, จังหวัดระยอง

ข้อมูลการอ้างอิง: ชัยประพัฒน์ นาคสุวรรณ และ ปาริฉัตร เต็งสุวรรณ. (2569). ผลกระทบของโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกต่อชุมชนในจังหวัดระยอง: มิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม. *Procedia of Multidisciplinary Research*, 4(7), 65

บทนำ

ภาคตะวันออกของประเทศไทยถือเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยทำเลที่เชื่อมโยงการขนส่งและการค้ากับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งกัมพูชา ลาว และเวียดนาม ตลอดจนประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก อาทิ จีน อินเดีย และญี่ปุ่น พื้นที่ดังกล่าวจึงได้รับการพัฒนาให้เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลักของประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเคมีและพลังงานบริเวณมาบตาพุด ตลอดจนอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และยานยนต์ รัฐบาลได้ต่อยอดการพัฒนาจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard Development Project: ESB) ซึ่งดำเนินการมากกว่าสามทศวรรษ มาสู่โครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ในปี พ.ศ. 2561 ครอบคลุมพื้นที่สามจังหวัด ได้แก่ ชลบุรี ระยอง และระยอง โดยเน้นการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและการส่งเสริมอุตสาหกรรมเป้าหมายแห่งอนาคต เพื่อเปลี่ยนรูปแบบสินค้าและสะสมเทคโนโลยีอันจะยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2567)

จังหวัดระยองเป็นพื้นที่ที่สะท้อนลักษณะเศรษฐกิจของโครงการได้ชัดเจนที่สุด ด้วยมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดในปี พ.ศ. 2566 สูงถึง 1,050,952 ล้านบาท จัดเป็นจังหวัดที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นลำดับ 3 ของประเทศ และมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงถึง 942,205 บาทต่อปี ซึ่งสูงที่สุดในประเทศ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโครงสร้างเศรษฐกิจรายภาคจะพบความไม่สมดุลอย่างเด่นชัด คือ มูลค่าส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในภาคอุตสาหกรรมถึง 826,997 ล้านบาท ขณะที่ภาคบริการอยู่ที่ 198,171 ล้านบาท และภาคเกษตรซึ่งเป็นฐานการดำรงชีพของชุมชนกลับมีมูลค่าเพียง 25,784 ล้านบาท หรือไม่ถึงร้อยละ 3 ของเศรษฐกิจจังหวัด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) ตัวเลขดังกล่าวสะท้อนว่าความมั่งคั่งที่เกิดขึ้นยังกระจุกตัวอยู่ในภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มากกว่าจะกระจายลงสู่ผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาโครงการ EEC จึงได้วางกรอบยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 5 แนวทางหลัก โดยแนวทางที่ 5 ว่าด้วยการเชื่อมโยงประโยชน์จากการลงทุนสู่ความยั่งยืนของชุมชน ถือเป็นกลไกสำคัญที่มุ่งยกระดับผู้ประกอบการในพื้นที่ให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจจากการลงทุน พร้อมส่งเสริมให้ภาคเกษตรและภาคบริการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้และลดความเหลื่อมล้ำ อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมยังก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมตามมา ทั้งมลพิษจากอุตสาหกรรม ขยะและกากของเสีย ตลอดจนการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประกอบกับการขาดกลไกเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้ประกอบการรายย่อย โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมและภาคการท่องเที่ยว แม้โครงการ EEC จะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในภาพรวมได้อย่างมหาศาล แต่ยังคงเป็นคำถามสำคัญว่าผลประโยชน์ดังกล่าวกระจายลงสู่วิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นหน่วยเศรษฐกิจฐานรากในวงกว้างได้มากน้อยเพียงใด และส่งผลกระทบต่อเชิงบวกและเชิงลบต่อชุมชนในมิติใดบ้าง การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งสำรวจข้อมูลพื้นฐานและวิเคราะห์ระดับผลกระทบของโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกที่มีต่อวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยองทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผ่านมุมมองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ เพื่อสะท้อนภาพการกระจายผลกระทบในวงกว้าง อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายและมาตรการที่เหมาะสมในการเสริมสร้างศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนให้เติบโตควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนและสมดุล

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยอง
- 2) เพื่อวิเคราะห์ประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกต่อวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยอง

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการที่เกิดจากการรวมตัวกันดำเนินการของคนในชุมชน โดยอาศัยทรัพยากร แรงงาน ภูมิปัญญา และทุนในท้องถิ่น มาผลิตเป็นสินค้าหรือบริการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและสร้างรายได้ให้แก่สมาชิก โดยมีลักษณะสำคัญ คือ เป็นกิจการที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันเป็นเจ้าของ และร่วมกันรับผลประโยชน์ ใช้นโยบายและทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก ผลิตสินค้าหรือบริการท้องถิ่นเข้ากับความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับการสร้างมูลค่าเพิ่มและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อการพึ่งพาตนเอง การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ กลุ่มการผลิตสินค้า ที่มุ่งเน้นการแปรรูปและยกระดับผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า และกลุ่มการให้บริการ ที่ดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2567)

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2549) ได้กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนทั้งในยุคนปัจจุบันและยุคต่อไปในอนาคต และสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ สบพันธ์ ชิดานนท์ (2549) ที่มองว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการบูรณาการองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องให้เกิดดุลยภาพ โดยการคุ้มครองสภาพแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ (วันวิสา นิลกลม, ม.ป.ป) ทั้งนี้ หลักการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลใน 3 มิติที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่ มิติด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสิ่งแวดล้อม (Community development tsu, 2552)

แนวคิดผลกระทบภายนอก

สิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะ (Public Goods) ที่การบริโภคของบุคคลหนึ่งไม่ส่งผลให้การบริโภคของอีกบุคคลหนึ่งลดลง ทำให้ไม่มีตลาดรองรับและไม่สามารถกำหนดระดับการผลิตและราคาที่มีประสิทธิภาพได้ จึงเกิดปัญหาผลกระทบภายนอกเชิงลบ (Negative Externalities) หรือต้นทุนทางสังคม (Social Cost) ขึ้น โดยเกิดจากการกำหนดราคาสินค้าที่คำนวณเฉพาะต้นทุนการผลิตของเอกชน (Marginal Private Cost: MPC) โดยไม่ได้รวมต้นทุนสิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วย ทำให้ต้นทุนที่แท้จริงต่อสังคม (Marginal Social Cost: MSC) สูงกว่าต้นทุนของเอกชน ส่งผลให้เกิดกิจกรรมการผลิตหรือการบริโภคมากเกินไปในระดับที่เหมาะสมและก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการอธิบายผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ประภัสสร คำสวัสดิ์, 2562)

สมมติฐานการวิจัย

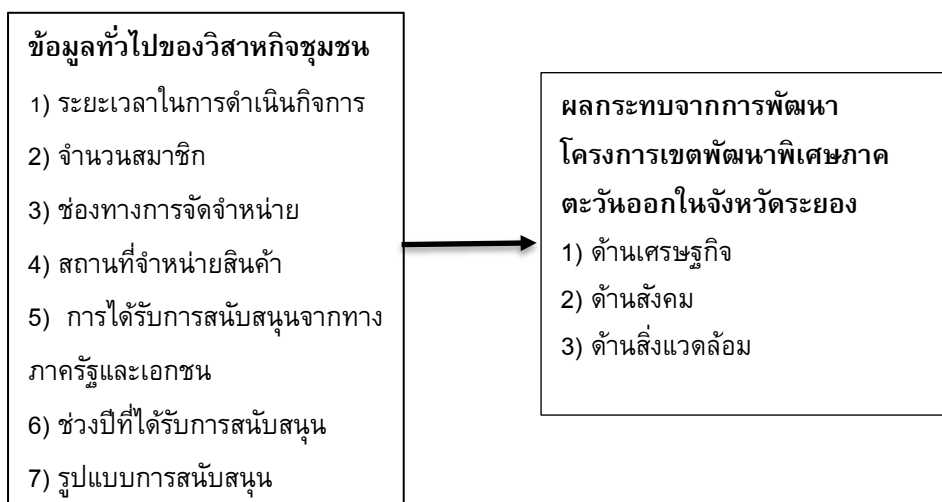
1) ลักษณะทั่วไปของวิสาหกิจชุมชนส่งผลต่อระดับผลกระทบจากการพัฒนาโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในจังหวัดระยอง แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยการได้ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในจังหวัดระยอง มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดของการศึกษา ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตั้งอยู่ในจังหวัดระยอง จำนวน 731 วิสาหกิจ (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร, 2565) คำนวณตัวอย่างกรณีทราบจำนวนประชากร โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 90 และระดับค่าคลาดเคลื่อนร้อยละ 10¹ คำนวณได้ 88 ตัวอย่าง ผู้วิจัยทำการสำรวจข้อมูลไว้เพิ่มอีก 12 ตัวอย่าง กรณีที่แบบสอบถามมีคำตอบไม่สมบูรณ์ รวมจำนวนตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ 100 ตัวอย่าง ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เกณฑ์ในการให้คะแนน 6 ระดับ ได้แก่ 0 คือ ไม่มีผลกระทบเลย – 5 คือ มีผลกระทบมากที่สุด การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อใช้อธิบายข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการภายใต้หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ตามมาตรฐานสากล โดยได้รับการพิจารณาขออนุมัติการรับรองจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (KUREC)

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม และนำผลมาวิเคราะห์ค่าสถิติพรรณนา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยองส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการดำเนินการมากกว่า 10 ปี (ร้อยละ 36.00) จำนวนสมาชิกในกลุ่มมีมากกว่า 40 คน (ร้อยละ 68.00) จำหน่ายสินค้าผ่านร้านค้าปลีก/ร้านสะดวกซื้อ (ร้อยละ 68.00) สถานที่จำหน่ายในชุมชน (ร้อยละ 95.00)

¹ ผู้วิจัยกำหนดระดับความคลาดเคลื่อนที่ร้อยละ 10 (ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90) เนื่องจากข้อจำกัดเชิงพื้นที่ของกลุ่มประชากรที่เป็นวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดระยอง ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ตามพื้นที่ห่างไกลในแต่ละอำเภอ ส่งผลให้การเดินทางเพื่อจัดเก็บข้อมูลอย่างทั่วถึงภายใต้กรอบเวลาและงบประมาณที่จำกัดทำได้ยาก อย่างไรก็ตาม เพื่อชดเชยระดับความคลาดเคลื่อนดังกล่าวและป้องกันความสูญหายของข้อมูล (Non-response error) ผู้วิจัยจึงได้ทำการสุ่มสำรวจกลุ่มตัวอย่างเพิ่มอีก 12 ตัวอย่าง รวมเป็นทั้งสิ้น 100 ตัวอย่าง ซึ่งถือเป็นจำนวนที่เพียงพอและสะท้อนภาพรวมของประชากรได้ภายใต้บริบทที่เป็นจริง

มีการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน (ร้อยละ 96.00) ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2565 (ร้อยละ 56.30) โดยรูปแบบการอบรมเป็นการให้ความรู้ (ร้อยละ 90.60)

ผลการวิเคราะห์ระดับผลกระทบปัจจัยในแต่ละด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.48$) ปัจจัยด้านสังคมภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$) และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$) ดังตารางที่ 1

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อวิสาหกิจชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ จำนวนสมาชิกส่งผลให้เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ($F = 4.48$) ด้านสังคม มีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแตกต่าง 2 ประเด็น คือ จำนวนสมาชิก ส่งผลให้เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ($F = 11.11$) และการได้รับการสนับสนุนส่งผลให้เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.10 ($F = 2.84$) ส่วนด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านระยะเวลาการดำเนินการส่งผลให้เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ($F = 7.44$) ในขณะที่ปัจจัยอื่นๆ ที่เหลือทั้งหมด ไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และระดับผลกระทบของข้อมูลความคิดเห็นของโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
1) ด้านเศรษฐกิจ	3.48	0.94	มาก
2) ด้านสังคม	3.99	0.79	มาก
3) ด้านสิ่งแวดล้อม	4.03	0.91	มาก
รวม	3.83	0.88	มาก

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยผลกระทบด้านต่างๆ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของวิสาหกิจชุมชน ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

ลำดับ	ตัวแปรตาม	ตัวแปรจำแนกกลุ่ม	จำนวนกลุ่ม	F-stat	สรุปผล
1	ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ	ระยะเวลาการดำเนินการ	4	1.45	ไม่แตกต่าง
2	ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ	จำนวนสมาชิก	5	4.48**	แตกต่าง
3	ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ	การได้รับการสนับสนุน	2	0.25	ไม่แตกต่าง
4	ผลกระทบทางด้านสังคม	ระยะเวลาการดำเนินการ	4	1.18	ไม่แตกต่าง
5	ผลกระทบทางด้านสังคม	จำนวนสมาชิก	5	11.11**	แตกต่าง
6	ผลกระทบทางด้านสังคม	การได้รับการสนับสนุน	2	2.84*	แตกต่าง
7	ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม	ระยะเวลาการดำเนินการ	4	7.44**	แตกต่าง
8	ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม	จำนวนสมาชิก	5	1.71	ไม่แตกต่าง
9	ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม	การได้รับการสนับสนุน	2	0.04	ไม่แตกต่าง

หมายเหตุ:

- 1) * และ ** หมายถึง มีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.10 และ 0.05 ตามลำดับ
- 2) จากการทดสอบความเท่ากันของความแปรปรวนระหว่างกลุ่มด้วย Levene's test พบว่าไม่ปฏิเสธสมมติฐานหลักที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 จึงสามารถวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวภายใต้สมมติฐานความแปรปรวนเท่ากันได้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า มิติด้านสิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยผลกระทบสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.03$) โดยเฉพาะประเด็นที่ชุมชนมีความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 4.18$) ผลดังกล่าวสะท้อนว่าการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมภายใต้โครงการ EEC ได้กลายเป็นสิ่งเร้าที่กระตุ้นการรับรู้ของชุมชนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างเด่นชัด ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดผลกระทบภายนอกเชิงลบ (Negative Externalities) ตามที่ประภัศร คำสวัสดิ์ (2562) ได้ชี้ว่า กิจกรรมการผลิตของภาคเอกชนมักกำหนดราคาสินค้าจากต้นทุนส่วนบุคคลส่วนเพิ่ม (Marginal Private Cost: MPC) โดยมิได้ผนวกต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ ทำให้ต้นทุนที่แท้จริงต่อสังคม (Marginal Social Cost: MSC) สูงกว่าต้นทุนของเอกชน ผลที่ตามมาคือระดับการผลิตที่เกินกว่าจุดเหมาะสมและก่อให้เกิดมลพิษ ขยะ และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ ค่าเฉลี่ยผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในระดับสูง จึงมิได้สะท้อนคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น หากแต่สะท้อนการรับรู้ของชุมชนต่อต้นทุนทางสังคมที่เกิดจากส่วนต่างระหว่าง MSC และ MPC ที่ชุมชนต้องแบกรับโดยไม่ได้รับการชดเชย

นอกจากนี้ ผลการทดสอบสมมติฐานยังพบว่า ระยะเวลาการดำเนินกิจการเป็นปัจจัยเดียวที่ทำให้การรับรู้ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($F = 7.44$) อธิบายได้ว่าวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินกิจการมายาวนานย่อมมีประสบการณ์ตรงต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ก่อนและหลังการพัฒนาอุตสาหกรรม จึงรับรู้ถึงการสะสมของต้นทุนทางสังคมได้ชัดเจนกว่ากลุ่มที่เพิ่งเริ่มดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิริญกานต์ อุตติวงศ์ (2560) ที่ศึกษาผลกระทบต่อชุมชนจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ และพบว่าชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่มาเป็นเวลานานจะรับรู้และได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในระดับที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่น

2) ผลกระทบด้านสังคม พบว่า มิติด้านสังคมมีค่าเฉลี่ยผลกระทบรองลงมา ($\bar{X} = 3.99$) โดยประเด็นที่โดดเด่นที่สุดคือสมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์และความร่วมมือกันมากขึ้น ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.34$) ผลดังกล่าวสะท้อนว่าการเข้ามาของโครงการ EEC ได้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มและการเสริมสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) ภายในชุมชน อันเป็นกลไกที่ชุมชนใช้ตอบสนองต่อแรงกดดันจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2549) และสภันท์ ชิตานนท์ (2549) ที่เน้นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องสร้างดุลยภาพระหว่างมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ โดยมีทางสังคมถือเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถปรับตัวและพึ่งพาตนเองได้ภายใต้บริบทการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไป

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า จำนวนสมาชิกทำให้ระดับผลกระทบด้านสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญสูงสุด ($F = 11.11$) และการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่าง ($F = 2.84$) สะท้อนว่าวิสาหกิจชุมชนที่มีสมาชิกจำนวนมากและได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ย่อมมีเครือข่ายความสัมพันธ์และพลังการต่อรองทางสังคมที่เข้มแข็งกว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญรัตน์ บุญรัมย์ และจรัสวรรณ จันทรงค์ (2566) ที่ประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจากโครงการของภาคเอกชนขนาดใหญ่ และพบว่าการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากภายนอกเป็นเงื่อนไขสำคัญที่กำหนดระดับผลกระทบเชิงบวกทางสังคมที่ชุมชนได้รับ

3) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ โดยภาพรวมมิติด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยผลกระทบต่ำที่สุดในสามมิติ แต่ค่าเฉลี่ยยังอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.48$) โดยประเด็นที่ได้รับผลกระทบเชิงบวกชัดเจนที่สุดคือ จำนวนลูกค้าและผู้ซื้อสินค้าเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 3.84$) ในขณะที่ประเด็นการลดต้นทุนการผลิตและการย้ายถิ่นฐานกลับเข้าสู่ชุมชนกลับมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด จากผลการศึกษาพบว่า การลงทุนของโครงการ EEC สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาลแต่ไม่สามารถกระจายความมั่งคั่งลงสู่ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนได้อย่างทั่วถึง สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก ความไม่สมดุลเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจในพื้นที่เป็นข้อจำกัดพื้นฐาน ดังจะเห็นได้จากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดระยองที่กระจุกตัวอยู่ในภาคอุตสาหกรรมถึง 826,997 ล้านบาท ขณะที่ภาคเกษตรซึ่งเป็นฐานการดำรงชีพของวิสาหกิจชุมชนกลับมีมูลค่าเพียง 25,784 ล้านบาท หรือไม่ถึงร้อยละ 3 ของเศรษฐกิจจังหวัด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) โครงสร้างเช่นนี้สะท้อนลักษณะของเศรษฐกิจแบบสอง

ระบบ (Dual Economy) ที่ภาคอุตสาหกรรมสมัยใหม่ซึ่งใช้ทุนเข้มข้นเติบโตแยกขาดจากภาคเศรษฐกิจฐานรากที่ใช้แรงงานและภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมเป้าหมายเชื่อมโยงกับเครือข่ายการผลิตระดับสากลมากกว่าผู้ประกอบการในพื้นที่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงไหลออกนอกชุมชน (Economic Leakage) มากกว่าจะหมุนเวียนภายในระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น

ประการที่สอง วิสาหกิจชุมชนยังมีข้อจำกัดในการดูดซับผลประโยชน์จากการลงทุน ผลการศึกษาพบว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่จำหน่ายสินค้าภายในชุมชน (ร้อยละ 95.00) และผ่านร้านค้าปลีกหรือร้านสะดวกซื้อ (ร้อยละ 68.00) ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดด้านช่องทางการตลาดและการเข้าถึงตลาดสมัยใหม่ เมื่อพิจารณาร่วมกับผลการทดสอบสมมติฐานที่พบว่าจำนวนสมาชิกเป็นปัจจัยเดียวที่ทำให้ผลกระทบด้านเศรษฐกิจแตกต่างกัน ($F = 4.48$) ในขณะที่การได้รับการสนับสนุนกลับไม่ทำให้เกิดความแตกต่าง ($F = 0.25$) ย่อมชี้ว่ารูปแบบการสนับสนุนที่ผ่านมาซึ่งเน้นการอบรมให้ความรู้เป็นหลัก (ร้อยละ 90.60) ยังไม่เพียงพอที่จะแปรเป็นความได้เปรียบทางเศรษฐกิจที่จับต้องได้ การสนับสนุนที่ขาดการต่อยอดสู่แหล่งเงินทุน เทคโนโลยีการผลิต และช่องทางการตลาดเชิงพาณิชย์ จึงไม่อาจยกระดับความสามารถในการแข่งขันให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจจากการลงทุนได้ ตามเจตนารมณ์ของแนวทางที่ 5 ของยุทธศาสตร์ EEC

ประการที่สาม การไหลของต้นทุนและประโยชน์ในทิศทางที่ไม่สมมาตร กล่าวคือ ขณะที่ประโยชน์ทางเศรษฐกิจกระจุกตัวในภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ต้นทุนทางสังคม (Social Cost) กลับถูกผลักภาระสู่ชุมชน ตามแนวคิดผลกระทบภายนอกเชิงลบ (ประภัสสร คำสวัสดิ์, 2562) สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่ามิติด้านสิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่มิติด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนภาวะที่ชุมชนแบกรับต้นทุนภายนอกในสัดส่วนสูงกว่าประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับ ทำให้การพัฒนาขาดดุลยภาพระหว่างสามมิติตามหลักการพัฒนายั่งยืน (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2549; Community development tsu, 2552) และอธิบายว่าเหตุใดการเติบโตของมูลค่าเศรษฐกิจระดับมหภาคจึงไม่อาจแปรเป็นการกระจายความมั่งคั่งสู่หน่วยเศรษฐกิจฐานรากได้โดยอัตโนมัติ หากปราศจากกลไกการกระจายผลประโยชน์และการเยียวยาต้นทุนภายนอกที่เป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถเติบโตควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนและสมดุล ดังนี้

- 1) ด้านการกระจายประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่ามิติด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดและการสนับสนุนที่ผ่านมายังไม่ทำให้เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรปรับปรุงรูปแบบการสนับสนุนจากที่เน้นการอบรมให้ความรู้ ไปสู่การสนับสนุนที่ครบวงจร ทั้งการเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ การยกระดับเทคโนโลยีการผลิตเพื่อลดต้นทุน และการเชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมเป้าหมายในพื้นที่ เพื่อให้ผลประโยชน์จากการลงทุนหมุนเวียนภายในระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นมากขึ้น
- 2) ด้านช่องทางการตลาด เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังจำหน่ายสินค้าภายในชุมชนเป็นหลัก ภาครัฐและภาคเอกชนควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการขยายช่องทางการตลาดสมัยใหม่ โดยเฉพาะการตลาดดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ ตลอดจนการเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์ชุมชนกับการท่องเที่ยวและตลาดในเขตเมือง เพื่อเพิ่มฐานลูกค้าและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์
- 3) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและการเยียวยาต้นทุนภายนอก เนื่องจากชุมชนรับรู้ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในระดับสูงสุด หน่วยงานกำกับดูแลควรมีกลไกการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด ควบคู่กับการกำหนดให้ภาคอุตสาหกรรมรับผิดชอบต้นทุนทางสังคมที่เกิดขึ้น (Internalizing Externalities) เช่น มาตรการชดเชยหรือกองทุนพัฒนาชุมชน เพื่อให้ส่วนต่างระหว่างต้นทุนทางสังคมและต้นทุนของเอกชนได้รับการชดเชยกลับคืนสู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม
- 4) ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม เนื่องจากจำนวนสมาชิกเป็นปัจจัยที่ทำให้ระดับผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จึงควรส่งเสริมการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายระหว่างวิสาหกิจชุมชน เพื่อ

เพิ่มอำนาจการต่อรองและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน อันจะเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาในเชิงเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดที่อยู่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกทั้งสามจังหวัด ได้แก่ ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา เพื่อให้เห็นความแตกต่างของระดับผลกระทบและการกระจายประโยชน์ในแต่ละบริบทพื้นที่
- 2) ควรศึกษาตัวแปรเชิงโครงสร้างเพิ่มเติม เช่น การวัดมูลค่าต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวเงิน (Social Cost Valuation) และการประเมินขนาดของการรั่วไหลของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจอกนออกชุมชน (Economic Leakage) เพื่อให้ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ตั้งอยู่บนหลักฐานเชิงประจักษ์ที่หนักแน่นยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2557. การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ AEC. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. 2565. รายชื่อวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน. (Online). สืบค้นวันที่ 21 ธันวาคม 2568, จาก <https://smce.doae.go.th/search>
- บุญรัตน์ บุญรัมย์ และจิรพรรณ จันทรงค์. 2566. การประเมินคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนประมงชายฝั่ง จังหวัดสงขลา จากโครงการอนุรักษ์เพาะฟักลูกปู ของบริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน). วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการ. 41(1): 200-215
- ประภัศร คำสวัสดิ์. 2562. ผลกระทบจากภายนอกและสิทธิในทรัพย์สิน. วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี
- วันวิสา นิลกลม. ม.ป.ป. แก้วไกลสู่ความเจริญ. (Online). สืบค้นวันที่ 12 ธันวาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/YUxns>.
- วิญญานต์ อุตติวงศ์. 2560. ผลกระทบต่อชุมชนจากการสร้างอุโมงค์ผันน้ำตามโครงการเพิ่มปริมาณน้ำเขื่อนแม่กวงอุดมธารา จังหวัดเชียงใหม่. ปรินญาเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. 2567 แผนภาพรวมเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2566-2570. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2568. ตารางสถิติผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด พ.ศ. 2566 (Online). สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2568 จาก <https://www.nesdc.go.th/info/gross-regional-and-provincial-product/>.
- Community development tsu. 2552. “การพัฒนาที่ยั่งยืน” หนทางสู่การอยู่ดีมีสุขในกระแสสังคมปัจจุบัน. (Online). สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2568 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/244163>.

Data Availability Statement: The raw data supporting the conclusions of this article will be made available by the authors, without undue reservation.

Conflicts of Interest: The authors declare that the research was conducted in the absence of any commercial or financial relationships that could be construed as a potential conflict of interest.

Publisher’s Note: All claims expressed in this article are solely those of the authors and do not necessarily represent those of their affiliated organizations, or those of the publisher, the editors and the reviewers. Any

product that may be evaluated in this article, or claim that may be made by its manufacturer, is not guaranteed or endorsed by the publisher.

Copyright: © 2026 by the authors. This is a fully open-access article distributed under the terms of the Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).